

אזרחות

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	–	(7×2)	–	14	נקודות
פרק שני	–	$(10 \times 2) + (14 \times 1)$	–	34	נקודות
פרק שלישי	–	(13×2)	–	26	נקודות
פרק רביעי	–	(13×2)	–	26	נקודות
			–	100	נקודות
			–	סך הכול	

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: הבחינה מתחילה בעמוד 3.

השאלות

פרק ראשון (14 נקודות)

ענו על שני סעיפים מן השאלות 1-2 (לכל סעיף – 7 נקודות).

אפשר לבחור בסעיף אחד מכל שאלה או בשני סעיפים מאותה השאלה.

1. בחודשים האחרונים נחתמה עסקת הייצוא הגדולה ביותר בתולדות המדינה. בעסקה זו סוכם כי ישראל תמכור גז טבעי למצרים. ישראלי בעל תפקיד בכיר המעורב בעניין מסר כי מדובר בעסקה החשובה והמשמעותית ביותר בתולדות משק הגז בישראל, וכי עסקה זו תגביר את היציבות באזורנו. הבכיר הוסיף ואמר כי הוא סבור שעסקה זו תתרום לחיזוק הקשרים של ישראל עם מדינות נוספות באזור, ולא רק עם מצרים. בסדרת כתבות שפורסמו באחד העיתונים בישראל נטען כי בחודשים האחרונים הציבו המצרים כוחות צבא בקרבת הגבול עם ישראל. עוד פורסם בעיתונות כי ארצות הברית הפסיקה לעקוב אחרי הימצאותו של הצבא המצרי בגבול עם ישראל, כפי שעשתה עד לאחרונה. עקב כך אותו העיתון דורש מן הממשלה שתבחן מחדש את העסקה שנחתמה, לפני שתאשר אותה סופית.

- א. ציינו והציגו איזו פנייה מן הפניות בהכרזת העצמאות באה לידי ביטוי בדברי הישראלי בעל התפקיד הבכיר.
 - צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - הסבירו כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי במשפט שציטטתם.
- ב. ציינו והציגו את סוג מנגנון הפיקוח והביקורת שבא לידי ביטוי בדרישה מן הממשלה.
 - צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים שמנגנון פיקוח וביקורת זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - הסבירו כיצד מנגנון פיקוח וביקורת זה בא לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

2. כמו במדינות רבות בעולם, גם בישראל ניכרת תופעה של העתקות בבחינות הבגרות עצמן ובעבודות בכתב שמגישים תלמידי בית הספר. כדי להתמודד עם התופעה, אגף הבחינות במשרד החינוך פועל זה כמה שנים לאיתור העתקות בעבודות שנכתבו והוגשו במסגרת מטלות הבגרות, ובין השאר נעזר לצורך זה בבינה מלאכותית. כמו כן, כדי לשמור על טוהר הבחינות, אגף הבחינות במשרד החינוך שוקל להציב מצלמות לצורך השגחה בכיתות בעת שבחינות הבגרות נערכות. עם זאת, יש תלמידים הטוענים שהצבת מצלמות מעקב בזמן הבחינה תפגע באחת מזכויותיהם הבסיסיות. לדבריהם, המצלמות יתעדו אותם גם במצבים שאינם קשורים בבחינה עצמה, ולכן הם מתנגדים לכך.

- א. ציינו והציגו את תפקיד הממשלה שבא לידי ביטוי בהתמודדות של משרד החינוך עם תופעת ההעתקות.
 - צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - הסבירו כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי במשפט שציטטתם.
- ב. ציינו והציגו את הזכות של התלמידים שעלולה להיפגע.
 - צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - הסבירו כיצד זכות זו באה לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

פרק שני (34 נקודות)

בפרק זה יש לענות על שלוש שאלות:
 על שתיים מן השאלות 3-7 (לכל שאלה – 10 נקודות)
 ועל אחת מן השאלות 8-12 (14 נקודות לשאלה).

ענו על שתיים מן השאלות 3-7 (לכל שאלה – 10 נקודות).

בכל תשובה כתבו שניים-שלושה משפטים לפחות.

3. הציגו את עיקרי התוכן של חוק יסוד: **ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי**.

4. הציגו שני ביטויים **למעמד המיעוטים** במרחב הציבורי במדינת ישראל.

5. הציגו את אחד משני הכללים האלה, המבטיחים את **אי־תלותה** (עצמאותה) של **הרשות השופטת**:

– אופן בחירת שופטים

– תנאי העסקת שופטים

6. הציגו את אחת משתי **העמדות (החלומות) האלה, בנושא זהותה הדתית־תרבותית הרצויה של מדינת ישראל**:

– מדינת הלכה

– מדינה מסורתית (מורשתית־תרבותית)

7. הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין **העדפה מתקנת** ובין **הבחנה**.

ענו על אחת מן השאלות 8–12, על פי אחד מן האשכולות שלמדתם (14 נקודות).

8. אשכול העולם היהודי

- הציגו שני מאפיינים של החברה הדתית-לאומית.
- הציגו את עקרון הפלורליזם.
- הסבירו כיצד עקרון הפלורליזם מאפשר לחברה הדתית-לאומית לשמור על מאפייניה הייחודיים.

9. אשכול תקשורת ופוליטיקה

- הציגו את המושג בעלות צולבת.
- הציגו את עקרון הפלורליזם.
- הסבירו כיצד החוק נגד בעלות צולבת תורם לחיזוק עקרון הפלורליזם.

10. אשכול בחירות ומפלגות

- הציגו את המושג ממשלה קואליציונית.
- הציגו את עקרון הפלורליזם.
- הסבירו כיצד עקרון הפלורליזם מתממש בקיומה של ממשלה קואליציונית.

11. אשכול רשויות מקומיות

- הציגו את המושג ועדה קרואה.
- הציגו את המושג זכויות פוליטיות / זכויות אזרח.
- הסבירו כיצד זכויות פוליטיות / זכויות אזרח נפגעות בעקבות מינויה של ועדה קרואה.

12. אשכול מעורבות אזרחית ופיקוח על הרשויות

- הציגו את המושג קבוצות אינטרס.
- הציגו את עקרון הפלורליזם.
- הסבירו כיצד עקרון הפלורליזם מתממש בקיומן של קבוצות אינטרס.

פרק שלישי (26 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על שתיים מן השאלות 13–15 (לכל שאלה – 13 נקודות).

האם יישוב רשאי להכריז על צביונו? זו השאלה המונחת לפתחנו.

על פסגה מוריקה, בין גבעות ועמקים, עומד יישוב ותיק ומסביר פנים. ומי גר ביישוב? 400 משפחות, רוב התושבים חילונים ומיעוטם דתיים ומסורתיים. יום אחד הציבו דיירי היישוב שלט: "נל"י - יישוב קהילתי חילוני". שלט זה עומד במוקד העתירה שלפנינו, שהגישו כמה מתושבי היישוב נל"י נגד הוועד המקומי של היישוב ונגד גורמים נוספים, בדרישה להסיר מהשלט ומכל פרסום שנוגע ליישוב את הגדרתו "חילוני".

העותרים העלו כמה טענות.

ראשית, נטען כי הוועד המקומי של היישוב, בתמיכת המועצה האזורית, פעל בחוסר סמכות בהגדירו את היישוב "חילוני". לטענתם, רשות שלטונית אינה מוסמכת להגדיר את היישוב לפי השתייכות דתית או לאומית ולכפות הגדרה זו על תושביה, כמו כן הגדרת היישוב נל"י באופן זה בשלט הכניסה מבטלת למעשה את הגדרתו "יישוב קהילתי", כפי שנקבע על פי תקנון ההתאגדות שלו עצמו.

בנוגע לטענה זו, הבהיר אחד השופטים כי הסמכות קשורה בכלל היסודי ולפיו רשויות השלטון - בלא יוצאות מן הכלל - אינן רשאיות לפעול אלא במסגרת הסמכות שהוקנתה להן בכללים ובתקנות.

שנית, העותרים טענו כי תיאור אופיו של היישוב "חילוני" מפלה אותם לרעה, ואינו דרוש למטרה לגיטימית וראויה. לגישת העותרים, הגדרת יישוב לפי השתייכות לאומית או עדתית, אמונה דתית, נטייה מינית וכיוצא בזה טומנת בחובה קיפוח ופגיעה בתושבים. כך, הגדרת זהות כללית ליישוב מדירה תושבים שאינם משתייכים לאותה הגדרה, מסמנת אותם כחריגים ל"נורמה" ומעבירה מסר שלפיו יש קבוצת תושבים "מועדפת" וקבוצת תושבים "סוג ב", שאינה רצויה בקהילה. מסרים אלה גורמים לתחושת עלבון והשפלה.

השופטים דחו את העתירה ברוב של שניים נגד אחד. לדעת רוב השופטים, התקנת השלט נעשתה בסמכות, ואין בה פגיעה בזכויות העותרים. לדבריהם, העתירה אינה נוגעת למתן שירותים מוניציפליים (של רשות מקומית), למניעה או להגבלה של שירותי דת, או למניעת זכותם של מי מתושבי היישוב לחיות בו ולנהוג לפי צו אמונתו ומצפונו. הצדדים לא חלקו על כי ועד היישוב צריך לספק שירותים ואמצעים ראויים בנסיבות העניין כדי לאפשר קיום אורח חיים דתי לתושבים המעוניינים בכך.

אחד השופטים הוסיף כי יש להצר על כי המחלוקת בין הצדדים הובאה מלכתחילה לפתחו של בית המשפט. סוגיות עקרוניות וחשובות בחברה הישראלית המורכבת מקבוצות שונות - כמו חילונים ודתיים - ראוי שיפתרו בדרך דמוקרטית של הידברות והחלטה משותפת בין הרשות המקומית לבין תושביה, ובין התושבים לבין עצמם, למרות ההבדלים ביניהם. עם זאת, משהובאה העתירה לפתחו של בית המשפט, נדרשת הכרעה. העתירה לא התקבלה.

השופט סיים את דבריו כפי שפתח אותם, בהשראת הסיפור "דירה להשכיר" מאת לאה גולדברג, והביע תקווה כי סיפורם של תושבי נל"י יסתיים כסיפורם של דיירי המגדל: "על פסגה מוריקה, בין גבעות ועמקים, עומד יישוב ותיק ומסביר פנים, וביישוב גרים עד היום, שכנים טובים חיי שלום".

(מעובד על פי פסק דין של בג"ץ: "האם רשאי יישוב להכריז על צביונו? זו השאלה המונחת לפתחנו").

(שימו לב: השאלות בעמוד הבא.)

ענו על שתיים מן השאלות 13–15 (לכל שאלה – 13 נקודות).
שימו לב: בחלק הראשון של כל שאלה (הצגת המושג) ענו על פי מה שלמדתם, ולא על פי הקטע.
 בחלק השני של השאלה – ענו על פי הקטע.

13. – הציגו את העיקרון הדמוקרטי: **עקרון שלטון החוק**.
 – צטטו מן הקטע משפט (אחד או יותר) המתייחס לעיקרון זה.
 – הסבירו כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי במשפט שציטטתם.
14. – הציגו את סוג הזכויות: **זכויות אדם / זכויות טבעיות**.
 – צטטו מן הקטע משפט (אחד או יותר) המתייחס לסוג זכויות זה.
 – הסבירו כיצד סוג זכויות זה נפגע או לא נפגע, על פי המשפט שציטטתם.
15. – הציגו את העיקרון הדמוקרטי: **ההסכמיות**.
 – צטטו מן הקטע משפט (אחד או יותר) המתייחס לעיקרון זה.
 – הסבירו כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

פרק רביעי (26 נקודות)

בפרק זה יש לענות על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 16–18, ועל אחת מן השאלות 19–20 (לכל שאלה – 13 נקודות).

ענו על אחת מן השאלות 16–18 (13 נקודות).

16. יד ושם הוא מוסד רשמי של מדינת ישראל להנצחת זכר השואה. לאחרונה החל המוזאון להציג לקהל חיזיון אורקולי ייחודי.

יושב ראש יד ושם הסביר כי החיזיון מציג את אורח החיים הייחודי שקיימו היהודים בקהילות היהודיות שהושמדו בשואה, את המסורות והמנהגים שלהם, ובעיקר את הכמיהה לשוב לציון, ששרדה בכל הדורות.

- ציינו והציגו את **סוג הלאומיות** שבא לידי ביטוי בדברי יושב ראש יד ושם.
- צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.
- הסבירו כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

17. במכתב שנשלח למזכיר הממשלה הועלתה הטענה כי שרים רבים התעלמו מ-902 שאילות שהגישו חברי כנסת. התעלמות זו מהווה הפרה של תקנון הכנסת. לדברי כותב המכתב, חלק משרי הממשלה אינם מייחסים את החשיבות הראויה לחובתם זו כלפי הכנסת, ולכן דרש כי מזכיר הממשלה יודא כי בחודש הקרוב יענו השרים על כל השאלות שהוגשו.

- ציינו והציגו את **תפקיד הכנסת** שנפגע, לטענת כותב המכתב.
- צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי תפקיד זה של הכנסת נפגע, לטענת כותב המכתב.
- הסבירו כיצד הפגיעה בתפקיד זה של הכנסת באה לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

18. בבחירות שנערכו לאחרונה באחת המדינות במרכז אירופה התמודדה מפלגה שקהל היעד שלה הוא בעיקר צעירים. במצע המפלגה כתוב כי היא תתנגד להשאת אמצעי הייצור בידי בעלי ההון, ותתמוך בהעברתם לידי מוסדות המדינה. כמו כן היא הבטיחה לקדם דיור מוזל וברי־השגה לכולם שרובו ימומן באמצעות המיסים שיוטלו בעיקר על האוכלוסייה בעלת האמצעים.

- ציינו והציגו את **הגישה הכלכלית־חברתית** שבאה לידי ביטוי במצע של המפלגה.
- צטטו מן הקטע משפט שממנו לומדים כי גישה כלכלית־חברתית זו באה לידי ביטוי בקטע.
- הסבירו כיצד גישה כלכלית־חברתית זו באה לידי ביטוי במשפט שציטטתם.

ענו על אחת מן השאלות 19–20 (13 נקודות).

19. כיום, כל אדם שחוסם כביש בעת הפגנה שהמשטרה לא אישרה, צפוי לשלם קנס של 250 ש"ח. לאחרונה הוגשה הצעת חוק ולפיה כל אדם שבעת הפגנה יחסום כביש עירוני או בין-עירוני או כביש המוביל לבתי חולים או כביש המיועד לשירותי חירום והצלה אחרים, ישלם קנס שעשוי להגיע ל-29 אלף שקלים. יש התומכים בהצעת החוק ויש המתנגדים לה.

הביעו את עמדתכם בעניין זה. הציגו שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות – נימוק אחד לעמדתכם ונימוק אחד (אחר) לעמדה המנוגדת.

בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:

א. טענה – הציגו את עמדתכם באופן ברור.

ב. הנמקת עמדתכם – הציגו נימוק לעמדתכם, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.

ג. הנמקת העמדה המנוגדת – הציגו נימוק לעמדה המנוגדת, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.

20. אחוז החסימה הוא שיעור מסוים מקולות המצביעים שרשימת מועמדים כלשהי צריכה לקבל בבחירות כדי לזכות בייצוג בכנסת. כיום אחוז החסימה הוא 3.25% מן הקולות, והוא שווה ערך לארבעה מנדטים בכנסת. משמעות הדבר שמפלגה שקיבלה פחות מארבעה מנדטים לא תיוצג בכנסת. בעת האחרונה יש המבקשים להוריד את אחוז החסימה לשיעור של 1.5% מן הקולות.

יש התומכים בהורדת אחוז החסימה ויש המתנגדים לכך.

הביעו את עמדתכם בעניין זה. הציגו שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות – נימוק אחד

לעמדתכם ונימוק אחד (אחר) לעמדה המנוגדת.

בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:

א. טענה – הציגו את עמדתכם באופן ברור.

ב. הנמקת עמדתכם – הציגו נימוק לעמדתכם, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.

ג. הנמקת העמדה המנוגדת – הציגו נימוק לעמדה המנוגדת, המבוסס על מושגים ועל ידע מלימודי האזרחות.

בהצלחה!